

המוסד לביטוח לאומי

האגף למחקר ותכנון

נשים המקבלות

דמי מזונות

באמצעות המוסד לביטוח לאומי

1987

סקר מס' 58

ירושלים, יוני 1988, סיוון התשמ"ח

המוסד לביטוח לאומי

האגף למחקר ולתכנון

נשים המקבלות דמי מזונות

באמצעות

המוסד לביטוח לאומי

1 9 8 7

אסתר טולדנו

יוני 1988

ירושלים

סיוון התשמ"ח

ה ק ד מ ה

האגף למחקר ולתכנון מוציא בזה חוברת נוספת בסדרת הפרסומים על נשים שקיבלו דמי מזונות מהמוסד לביטוח לאומי.

הנשים שקיבלו דמי מזונות בשנת 1987 באמצעות המוסד לביטוח לאומי וכן נתונים כלליים על הבעלים החייבים בהם ועל חובותיהם למוסד לביטוח לאומי. כמו כן מופיע בדו"ח זה פרק על נשים גרושות, שחלקן בין מקבלות דמי מזונות עומד בסימן עלייה.

הדו"ח הוכן על ידי הגב' אסתר טולידנו מהמחלקה לגמלאות קצרות מועד שבהנהלת גב' דליה גורדון.

תודתנו נתונה לגב' מזל ג'אנו אשר הכינה את הלוחות. כמו כן יבואו על הברכה הגב' רינה ברקאי, מנהלת האגף לילדים ולגמלאות מחליפות-שכר, והגב' חנה פרידמן, רכזת גמלאות, על שיתוף הפעולה שאיפשר פרסום זה. תודה גם לאנשי האגף לעיבוד נתונים אוטומטי שערכו את העיבודים הממוכנים.

יוסי תמיר

סמנכ"ל מחקר ותכנון

תוכן עניינים

עמוד

1	1. מבוא
3	2. נשים המקבלות דמי מזונות
	2.1 תכונות דימוגראפיות
	2.2 תכונות כלכליות
	א. גובה התשלום לדמי מזונות
	ב. השתייכות לכוח העבודה
	2.3 תשלומים ותקבולים לדמי מזונות
6	3. נשים גרושות בקרב האוכלוסייה בארץ ובמדינות נבחרות
10	4. נשים גרושות שקיבלו דמי מזונות מהמוסד לביטוח לאומי

נספח לוחות

15	לוח מס. 1: נשים המקבלות דמי מזונות
15	לוח מס. 2: מספר התיקים ביחידה למזונות
16	לוח מס. 3: נשים המקבלות דמי מזונות, לפי גיל
16	לוח מס. 4: נשים המקבלות דמי מזונות, לפי מצב משפחתי
17	לוח מס. 5: נשים המקבלות דמי מזונות, לפי יבשת מוצא
17	לוח מס. 6: נשים המקבלות דמי מזונות, לפי מספר ילדים
18	לוח מס. 7: נשים המקבלות דמי מזונות, לפי סוג הצמדה של פסק דין ולפי סוג בית הדין
18	לוח מס. 8: נשים המקבלות דמי מזונות, לפי סוג תשלום
19	לוח מס. 9: התשלום הממוצע לנשים המקבלות דמי מזונות, לפי סוג תשלום
19	לוח מס. 10: נשים המקבלות דמי מזונות, לפי גובה הקיצבה המשולמת בפועל ולפי סוג בית דין

- 20 לוח מס. 11: נשים המקבלות דמי מזונות, לפי השתייכות
 לכוח העבודה
- 21 לוח מס. 12: תשלום ממוצע לדמי מזונות, לפי השתייכות
 לכוח העבודה
- 21 לוח מס. 13: גובה ההכנסה הכוללת של נשים עובדות מעבודה
 ומדמי מזונות
- 22 לוח מס. 14: נשים המקבלות דמי מזונות, לפי גובה הקיצבה
 המשולמת
- 23 לוח מס. 15: התשלומים והתקבולים לדמי מזונות

בשנת 1987 מספר הנשים שקיבלו דמי מזונות באמצעות המוסד לביטוח לאומי הסתכם ב-9,220 בממוצע מידי חודש - גידול בן כ-7.7% מאז השנה הקודמת, שבמרוצתה חל גידול בן כ-14% לעומת השנה שקדמה לה.

בסוף שנת 1987 סך כל התיקים הפעילים בנושא מזונות הגיע ל-12,754. אלה כללו תיקים של נשים שקיבלו דמי מזונות בתקופה האמורה וכן התיקים של נשים שחדלו לקבל תשלום, ונשאר חוב של הבעל בלבד. תיק אינו פעיל כאשר האישה חדלה לקבל תשלום, ואין חוב מצד הבעל. מאז הפעלת חוק המזונות נפתחו בסך הכל 22,348 תיקי דמי מזונות; 9,594 מתוכם ואינם פעילים כיום.

חוק המזונות שנכנס לתוקף בשנת 1972 נועד להבטיח לאישה שזכתה בפסק דין למזונות, אמצעי קיום לה ולילדיה באופן בלתי תלוי ביכולתה לממש פסק דין זה. כאשר הבעל החייב אינו מקיים את פסק הדין מרצונו ואינו משלם לאישה את דמי המזונות המגיעים לה על פי פסק הדין, החוק מאפשר לאישה לפנות למוסד לביטוח לאומי, כדי שיבצע את פסק הדין: כלומר, ישלם לזוכה גימלה וידאג, באמצעות הליכי הוצאה לפועל, לגבות כספים אלה מן החייב.

התשלום ניתן לזוכה כל עוד מוטלת על החייב חובת תשלום מזונות. עם התחייבותו של המוסד לביטוח לאומי לשלם לאישה הזוכה ולילדיה את דמי המזונות המגיעים לה, הוא נוטל על עצמו גם את כל הכרוך בגביית התשלום הנקוב בפסק הדין. לכן, זכאית לתשלומים רק אישה שאינה נוקטת בהליכים לביצוע פסק דין או המפסיקה את הליכי הביצוע בטרם הגישה בקשה למוסד. אם דמי המזונות על פי פסק הדין גבוהים מן התשלום שהאישה קיבלה מהמוסד לביטוח לאומי, ולכן המוסד גבה מהחייב סכומים העולים על אלה ששולמו לזוכה, הוא מעביר לה את ההפרש.

לתשלום דמי מזונות באמצעות המוסד לביטוח לאומי, זכאית אישה גרושה, או נפרדת, או ידועה בציבור, אשר ביזה פסק דין מבית הדין הרבני או מבית המשפט המחוזי. פסק הדין מחייב את הבעל בתשלום מזונות לאישה ולילדיה: אישה גרושה זכאית לתשלום דמי מזונות מהמוסד לביטוח לאומי כאשר פסק הדין הוא על שם הילדים בלבד. אישה נפרדת זכאית לקבל תשלום לדמי מזונות עבור הילדים וגם עבור עצמה, רק כאשר פסק הדין ניתן על שם הילדים ועל שמה ביחד. היא אינה יכולה לקבל דמי מזונות עבורה בלבד, אלא אם כן אין היא יכולה לכלכל את עצמה. התשלום החודשי יהיה לפי השיעור שנפסק על ידי בית המשפט, או לפי סכום שנקבע בתקנות המוסד - הכל לפי הסכום הקטן יותר, ולאחר מבחן הכנסות.

אישה אשר גובה התשלום המגיע לה על פי פסק הדין אינו מאפשר קיום מינימלי, רשאית לפנות לשירות להבטחת הכנסה. היא תהיה זכאית לגימלה לאחר מבחן הכנסות ומבחן תעסוקה, בהתאם לחוק הבטחת הכנסה.

עד לפני כשנה פסק דין לדמי מזונות שניתן עבור הילדים, לא נחשב לצורך מבחן ההכנסה כהכנסה של האישה, אלא כהכנסה של ילדיה. כתוצאה מכך נשים גרושות ונפרדות, שהיתה להן הכנסה דומה מדמי מזונות, היו זכאיות לקבלת גמלה מהשירות להבטחת הכנסה בשיעורים שונים, שלמעשה היפלו לרעה גרושות ונפרדות, שפסק הדין ניתן גם על שמן. היום תוקן החוק, כך שכל ההכנסה מדמי מזונות המשולמים על ידי המוסד לביטוח לאומי כלולה בחישוב ההכנסה הקובעת לצורך בדיקת הזכאות להבטחת הכנסה.

2. נשים המקבלות דמי מזונות

2.1 תכונות דימוגראפיות

ב-1987 נמשכו אותן המגמות שנמצאו בתכונותיהן הדימוגראפיות של הנשים שקיבלו דמי מזונות בשנים קודמות. כמחצית הנשים היו בנות 20-34 שנים, וגילן הממוצע נשאר 35. גיל זה צעיר מממוצע גיל כלל הנשים באוכלוסייה (מגיל 15 ומעלה), שהוא 39. כ-60% מכלל הנשים שקיבלו דמי מזונות היו גרושות מהחייב, כ-36% חיו בנפרד ממנו, אם כי עדיין היו נשואות לו, והיתר (4%) ידועות בציבור וכו'.

גם בהתפלגות לפי מוצא לא חל שינוי: כ-94% מכלל הנשים שקיבלו דמי מזונות היו יהודיות, וכ-6% היו לא יהודיות. שוב, בדומה לעבר, אחוז ילידות אסיה-אפריקה היה גבוה יותר בין הנשים שקיבלו דמי מזונות (38%) מאשר בכלל הנשים היהודיות באוכלוסייה בנות ה-15+ (24%), ואילו אחוז ילידות אירופה-אמריקה היה נמוך (12%) מאשר בכלל אוכלוסיית הנשים כנ"ל (31%). חלקן של ילידות הארץ בקרב אוכלוסיית הנשים שקיבלו דמי מזונות ובקרב אוכלוסיית הנשים בנות ה-15+ היה כמעט זהה. עם זאת חל גידול באחוז הנשים ילידות הארץ מתוך מקבלות דמי המזונות - מ-28% ב-1976 ל-50% ב-1987; ובמקביל, אחוז ילידות אסיה-אפריקה הולך וקטן - מ-60% ב-1976 ל-38% וב-1986. אחוז ילידות אירופה-אמריקה נשאר קבוע: כ-12%.

מספר הילדים של מקבלות מזונות היה נמוך ממספרם בכלל אוכלוסיית האימהות בארץ: רוב (75%) הנשים שקיבלו דמי מזונות היו אימהות לילד אחד או שניים. בקרב כלל אוכלוסיית המשפחות עם ילדים בארץ היו רק 59% כאלה. 9% בלבד מהנשים שקיבלו דמי מזונות היו אימהות ל-4 ילדים ויותר, לעומת 19% כאלה בין כלל המשפחות עם ילדים בארץ. גם בנושא זה נמשכת המגמה שנמצאה בשנים קודמות, של ירידה (אם כי קלה) באחוז האימהות ל-4 ילדים או יותר בין המקבלות דמי המזונות מהמוסד לביטוח לאומי.

2.2 תכונות כלכליות

א. גובה התשלום לדמי מזונות

כאמור, אישה זכאית לדמי מזונות אם בידה פסק דין למזונות הניתן ע"י בית משפט או בית דין מוסמך. מתוך סך כל הנשים שקיבלו דמי מזונות בשנת 1987, לכ-58% היה פסק דין מבתי משפט רבניים, לכ-36% היה פסק דין מבתי משפט מחוזיים ולכ-5% מבית המשפט השרעי. כמחצית פסקי הדין היו צמודים לתוספת יוקר המשולמת במשק וכ-45% היו צמודים למדד המחירים לצרכן.

השוואת גובה דמי המזונות שנפסקו על ידי סוגי בתי הדין השונים מראה, שבתי הדין הרבניים נוטים לפסוק דמי מזונות נמוכים מאשר בתי הדין האחרים.

כאמור לעיל, שיעור התשלום לאישה הזכאית לדמי מזונות הוא כפי שנקבע בפסק הדין למזונות או התקנות - לפי השיעור הנמוך מביניהם.

בשנת 1987, כ-82% מן הנשים שקיבלו דמי מזונות קיבלו תשלום בשיעור שנקבע בפסק הדין וכ-18% בלבד קיבלו את השיעור הקבוע בתקנות. היינו פסקי הדין למזונות במרבית המקרים היו נמוכים משיעור ההכנסה הקבוע בתקנות והשווה לשיעור ההכנסה המובטחת. מן הנשים שקיבלו דמי מזונות בשיעור התקנות, 7% קיבלו את מלוא השיעור ו-11% קיבלו שיעור מופחת. אלה היו בדרך כלל נשים עובדות ונשים שקיבלו גימלאות אחרות מהמוסד לביטוח לאומי, בעיקר גמלת נכות, ולגביהן קיים מבחן הכנסות.

בשנת 1987 התשלום הממוצע לכלל הנשים שקיבלו דמי מזונות הגיע לרמה של כ-277 ש"ח לחודש, כלומר, כ-19% מהשכר הממוצע במשק. אולם היה הבדל גדול מאוד בין מי שקיבלו תשלום לפי פסק דין לבין מי שקיבלו את השיעור המלא לפי התקנות: הראשונות קיבלו כ-248 ש"ח או כ-17% מהשכר הממוצע במשק, בעוד שהאחרונות, קיבלו כ-615 ש"ח היינו 42% מהשכר הממוצע במשק. אלה שקיבלו תשלום לפי השיעור המופחת של התקנות - קיבלו כ-299 ש"ח או כ-20% מהשכר הממוצע במשק.

ההבדל הגדול בין גובה התשלומים לפי פסקי הדין ולפי התקנות בולט במיוחד כאשר מחשבים את אחוז התשלום הממוצע בפועל מתוך התשלום הממוצע שהיה מתקבל אילו כל הנשים היו מקבלות לפי התקנות. חישוב זה מראה כי בפועל מקבלות הנשים רק כ-47% ממה שהיו מקבלות אילו קיבלו את תשלומיהן לפי התקנות ולא לפי פסקי דין.

ב. השתייכות לכוח העבודה

כ-36% מכלל הנשים שקיבלו דמי מזונות היו שייכות לכוח העבודה וכ-64% היו עקרות בית - שיעורים דומים לאלה שהיו בשנה הקודמת.

בהתאם לחוק, על נשים עובדות חל מבחן הכנסות. כאמור לעיל רק 11% מהנשים קיבלו תשלום לפי שיעור מופחת למרות שאחוז הנשים העובדות היה גבוה יותר (36%). כלומר, לגבי רוב הנשים העובדות גובה התשלום שנקבע בפסק הדין היה נמוך עד כדי כך שלא היה צורך לבצע מבחן הכנסות. ייתכן שהסיבה לכך היא שעובדת היות האישה עובדת נלקחת בחשבון בקביעת גובה פסק הדין בבתי המשפט. השערה זו מתחזקת גם מכך שממוצע התשלום לדמי מזונות שקיבלו הנשים העובדות היה נמוך מזה שקיבלו יתר הנשים: בשנת 1987, הנשים העובדות קיבלו בממוצע כ-75% מהתשלום הממוצע של אלה שהיו עקרות בית בלבד.

תשלום המזונות הממוצע שקיבלו נשים עובדות הגיע לכ-16% מהשכר הממוצע במשק. אם נוסיף לכך את ההכנסות שהיו להן מעבודה, אזי רמת ההכנסה

הכוללת של נשים אלה היתה כ-48% מהשכר הממוצע במשק - היינו, בסך הכל הכנסתן דמתה להכנסת הנשים שקיבלו דמי מזונות לפי התקנות.

הנשים שלא עבדו מחוץ למשק ביתן קיבלו תשלום מזונות ממוצע בשיעור של כ-21% מהשכר הממוצע במשק. רובן המוחלט קיבלו תשלום נמוך בהרבה משיעור ההכנסה המינימלית המובטחת. נשים אלה זכאיות לפנות לשירות להבטחת הכנסה על מנת לקבל השלמה של הכנסתן לאחר שיעברו מבחן תעסוקה. יש לציין, כי גם הנשים העובדות, שהכנסתן הכוללת ממזונות ומעבודה לא מגיעה לרמה של ההכנסה המינימלית, זכאיות לפנות לשירות להבטחת הכנסה לקבלת השלמת הכנסה.

2.3 תשלומים ותקבולים של דמי מזונות

התשלומים לדמי מזונות ממומנים בחלקם על ידי התקבולים מהחייבים. בשנת 1987 סכום התשלומים לדמי מזונות הגיע לכ-30.7 מיליון שקל חדש. סך התקבולים מהבעלים החייבים לתקופה זו הגיע לכ-16.2 מיליון שקל חדש, שהם כ-53% מסך התשלומים ששולמו לנשים בשנה זו. גם בשנה שעברה אחוז זה היה דומה.

ניתוח הדו"חות הכספיים המפרטים את התקבולים על פי דרך התשלום מורה, כי 70% מן התקבולים משולמים בבנקים בהתאם להודעות זיכוי שנשלחות לבעלים, 25% נוספים משולמים בקופת ההוצאה לפועל שבבית המשפט. תשלומים אלו באים בעקבות פעולות האכיפה השונות הננקטות על ידי המוסד לביטוח לאומי נגד החייבים. החזר חוב נוסף מתקבל על ידי ניכוי מקצבות המוסד לביטוח לאומי של החייבים. מדובר בדרך כלל בקצבות נכות כללית, זיקנה ונפגעי עבודה. סכומים אלה - מהווים 5% מסך התקבולים.

בפרק הבא, נתייחס לאחת מהאוכלוסיות הפוטנציאליות לקבלת דמי מזונות מהמוסד לביטוח לאומי: נשים גרושות.

3. נשים גרושות בקרב האוכלוסייה בארץ ובמדינות נבחרות

כידוע, הנשים המקבלות דמי מזונות מהמוסד לביטוח לאומי מתחלקות למספר סוגים על פי מצבן המשפחתי: גרושות, נפרדות, נשואות שנית, ידועות בציבור וכו'. מאז הפעלת חוק מזונות ב-1972 עלה חלקן של הנשים הגרושות מכלל אלה שקיבלו דמי מזונות מהמוסד לביטוח לאומי: מ-27% (862) ב-1976 לכ-60% (5,600) ב-1987. עלייה זו נבעה ממגמה חדה של עלייה בסך כל הגירושין בארץ; מספרם גדל מ-3,300 ב-1976 ל-5,100 ב-1986 - עלייה של כ-50%. וזאת כאשר מספר הנישואין השנתי היה יציב במהלך אותה תקופה - מידי שנה היו כ-30,000 נישואין. כתוצאה מכך אחוז הגירושין מסך הכל הנישואין עלה מ-11% ל-17% בשנים אלה.

לוח מס. 1: נישואין וגירושין בישראל
(מספרים מוחלטים ואחוזים)
1986-1976

שנה	נישואין	גירושין	גירושין כאחוז מנישואין
<u>סך כל האוכלוסייה</u>			
1976	29,314	3,287	11.2
1977	29,253	3,691	12.6
1978	29,379	3,917	13.3
1979	29,924	4,196	14.0
1980	29,592	4,439	15.0
1981	29,652	4,629	15.6
1982	29,555	4,691	15.9
1983	31,096	5,061	16.3
1984	29,871	4,834	16.2
1985	29,158	4,911	16.8
1986	30,113	5,086	16.9
<u>אוכלוסייה יהודית</u>			
1976	25,805	3,066	11.9
1977	25,361	3,436	13.5
1978	25,025	3,625	14.5
1979	25,240	3,857	15.3
1980	24,946	4,100	16.4
1981	24,664	4,194	17.0
1982	23,835	4,189	17.6
1983	24,718	4,518	18.3
1984	23,939	4,316	18.0
1985	23,386	4,393	18.8
1986	23,694	4,506	19.0

מקור: שנתון סטטיסטי לישראל 1987.

תופעה זו של גידול מואץ בשיעור הגירושין בולטת ברוב המדינות המפותחות, וזאת במידה רבה אף יותר מאשר בישראל (ראה להלן לוחות מס. 2 ו-3).

בשנים 1969 ו-1970 נע שיעור הגירושין ברוב הארצות המפותחות בין 10% ל-15%. בישראל היה השיעור הנמוך ביותר - 8.8% ובארצות הברית - הגבוה ביותר ובהבדל ניכר: 33%.

בשנים 1983 ו-1984 עלה, כאמור, שיעור הגירושין ברוב הארצות המפותחות הנדונות, כאשר השיעור הגבוה ביותר נרשם בדנמרק שהגיע לשיעור של 50% גירושין על כל 100 נישואין. בארצות הברית היה שיעור הגירושין קרוב לזה שבדנמרק (47%), אך שיעור הגידול באחוז זה היה הנמוך מבין המדינות הנדונות (43%), אף נמוך מזה שנרשם בישראל (82%). זאת, כנראה, משום שבארה"ב כבר בסוף שנות ה-60 הגיע שיעור הגירושין לרמה שנרשמה ביתר הארצות רק בראשית שנות ה-80. שיעור הגידול באחוז הגירושין הגבוה ביותר היה בצרפת, בה הוא הגיע ל-260%.

לוח מס. 2: גירושין כאחוז מנישואין בארצות נבחרות
1969, 1970 - 1983, 1984

אחוז שינוי בין 1970, 1969 לבין 1984, 1983	גירושין כאחוז מנישואין		ארץ
	1983, 1984	1969, 1970	
81.8	16.0	8.8	ישראל
42.8	46.7	32.7	ארצות הברית
203.3	27.9	9.2	בלגיה
258.7	37.3	10.4	צרפת
110.0	50.0	23.8	דנמרק
120.5	33.3	15.1	פינלנד
125.9	30.5	13.5	שוויץ
205.3	40.0	13.1	אנגליה
246.8	37.8	10.9	אוסטרליה
139.6	33.3	13.9	גרמניה

העלייה באחוז הגירושין מתוך הנישואין נובעת גם מעליית גיל הנישואין וירידת גיל הגירושין (תופעות המקטینות את "פוטנציאל" הגירושין, ואשר על כן מעלות את אחוזם בקרב הנישואין). אולם מרבית העלייה בשיעור הגירושין נובעת מצד אחד מעלייה ממשית במספר הגירושין, ומצד שני מירידה במספר הנישואין בכל המדינות האלה. תופעות אלה בולטות כאשר בוחנים את שיעורי הנישואין והגירושין לכל 1,000 תושבים במדינות הנדונות. המדינה בה מגמות אלה היו בולטות במיוחד היא צרפת - בה היתה עלייה של כ-140% במספר הגירושין לכל 1,000 תושבים בין השנים 1970 ו-1984 וירידה של כ-34% במספר הנישואין לכל 1,000 תושבים באותה תקופה. המדינה בה המגמות האלה היו פחות בולטות היא ארצות הברית - עלייה של 40% בגירושין וירידה של כ-2% בנישואין. וזאת כאמור, כנראה משום שתהליכים אלה עברו על ארה"ב בעשור הקודם.

לוח מס. 3: שיעורי נישואין וגירושין בארצות נבחרות
1969¹, 1970, 1983, 1984

אחוז שינוי בין 1970, 1969 לבין 1984, 1983	מספר נישואים ל-1,000 תושבים		אחוז שינוי בין 1970, 1969 לבין 1984, 1983	מספר גירושין ל-1,000 תושבים		א ר צ
	,1983 1984	,1969 1970		,1983 1984	,1969 1970	

-17.6	7.5	9.1	50.0	1.2	0.8	ישראל
-1.9	10.5	10.7	40.0	4.9	3.5	ארה"ב
-19.7	6.1	7.6	142.9	1.7	0.7	בלגיה
-33.8	5.1	7.7	137.5	1.9	0.8	צרפת
-30.0	5.6	8.0	47.4	2.8	1.9	דנמרק
-30.2	6.0	8.6	53.8	2.0	1.3	פינלנד
-20.3	5.9	7.4	80.0	1.8	1.0	שוויץ
-16.7	7.0	8.4	154.5	2.8	1.1	אנגליה
-19.6	7.4	9.2	180.0	2.8	1.0	אוסטרליה
-16.7	6.0	7.2	100.0	2.0	1.0	גרמניה

1. לגבי חלק מהמדינות הנתונים מתייחסים לשנת 1969 וביתר המדינות הנתון מתייחס לשנת 1970. בדומה לגבי השנים 1983, 1984.
מקור: Statistical Yearbook Annuaire Statistique 1971, 1983.

בנגוד למדינות הנדונות, בישראל תהליך זה - הן של ירידה בשיעור הנישואין ובמיוחד של העלייה בשיעור הגירושין - איטי הרבה יותר: ב-1970 התגרשו בישראל רק 9 זוגות על כל 100 נישאים (בהשוואה ל-33 בארה"ב, 24 בדנמרק ו-10 בצרפת), ואילו ב-1984 התגרשו בישראל 16 זוגות על כל 100 נישאים, (בהשוואה ל-47 בארה"ב 50 בדנמרק ו-37 בצרפת).

4. נשים גרושות שקיבלו דמי מזונות מהמוסד לביטוח לאומי

בדומה לכלל אוכלוסיית הגרושות בישראל גם בקרב הנשים הגרושות שפנו למוסד לביטוח לאומי על מנת לקבל דמי מזונות היתה בשנים 1976 עד 1986 עלייה, ואף חדה יותר: מ-316 וב-1976 ל-1,510* ב-1987 - כמעט פי חמישה. במלים אחרות, ב-1976 פנו למוסד לביטוח לאומי כ-10% מהנשים שהתגרשו בארץ וב-1987 הן היו כ-30% מנשים אלה.

לוח מס. 4: נשים גרושות שהצטרפו למקבלות דמי מזונות, לפי שנת הצטרופתן, וכאחוז מכלל הגירושין (בארץ) 1986 - 1976

שנה	מספר נשים שהצטרפו לראשונה למקבלות דמי מזונות	מהן: נשים גרושות	נשים גרושות המקבלות דמי מזונות כאחוז מסך כל הגירושין
1976	1,181	316	9.6
1977	1,045	334	9.0
1978	855	314	8.0
1979	859	346	8.2
1980	1,500	681	15.3
1981	1,994	905	19.6
1982	2,071	1,158	24.7
1983	1,975	1,126	22.2
1984	2,152	1,246	25.8
1985	2,543	1,493	30.4
1986	2,395	1,399	27.5

1. אומדן.

מנתונים אלה ניתן ללמוד, כי העלייה במספר הפונות למוסד לביטוח לאומי לצורך קבלת דמי מזונות נובעת לא רק מהעלייה בשיעור הגירושין, אלא גם מהנטייה הגוברת בקרב נשים גרושות להעדיף פנייה למוסד לביטוח לאומי לקבלת דמי מזונות על פנייה ישירה לחייב. זאת למרות שהפנייה לביטוח לאומי קשורה במיגבלות מסוימות, לדוגמה - אישה עובדת חייבת לעבור מבחן הכנסות, וכתוצאה מכך - התשלום שהיא תקבל יהיה לעתים נמוך מזה שהיתה מקבלת ישירות מהחייב (ראה הסבר לעיל).

ניתן להעלות 3 השערות להסביר תופעה זו:

א. מודעות - חוק דמי מזונות (הבטחת תשלום) המקנה לכל אישה שבידה פסק דין למזונות את הזכות לקבל דמי מזונות מהמוסד לביטוח לאומי - נכנס לתוקפו בשנת 1972. במהלך השנים יותר ויותר נשים מודעות לזכויותיהן לפי חוק זה.

ב. אבטלה - על פי נתוני המוסד לביטוח לאומי ונתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מתברר כי מספר הנשים המקבלות דמי מזונות הולך וגדל עם שיעור האבטלה. יתכן כי חלק מהגברים החייבים במזונות נקלעו למצב של אבטלה ולא היו מסוגלים לפרוע את חובותיהם. כמו כן יתכן כי גם נשים גרושות נפלטו משוק העבודה ואלה פנו למוסד לביטוח לאומי לאחר שנודע להן שלא יצטרכו לעבור את מבחן ההכנסות (בהיותן מובטלות) ויהיו זכאיות למלוא הסכום הנקוב בפסק הדין.

ג. הוצאה לפועל - נשים שלא מעוניינות לנקוט בפעולות הוצאה לפועל בכוחות עצמן, אולי מתוך פחד מאלימות מצד החייב, מעדיפות ככל הנראה לפנות למוסד לביטוח לאומי המטפל בכל הקשור לגביית החובות. נטייה זו ודאי גברה לאחרונה עקב המצוקה שחלה בהליכי הוצאה לפועל, הגוררת עכובים ממושכים בביצוע הפעולות וגביית הכספים.

לוחות

לוח מס. 1 - נשים המקבלות דמי מזונות
(מספרים מוחלטים ואחוזים)
1987-1976

שנה	סך הכל	אחוז שינוי לעומת שנה קודמת
1976	3,218	--
1977	3,393	5.4
1978	3,576	5.4
1979	3,646	2.0
1980	4,193	15.0
1981	5,084	21.2
1982	5,876	15.6
1983	6,163	4.9
1984	6,494	5.4
1985	7,494	15.4
1986	8,557	14.2
1987	9,220	7.7

לוח מס. 2 - מספר התיקים ביחידה למזונות
(מספרים מוחלטים)
1987-1985

שנה	סך הכל	תיקים פעילים		
		סך הכל	נשים מקבלות דמי מזונות	תיקים פעילים מצד החייב בלבד
1985	16,625	9,258	6,984	2,274
1986	20,501	11,470	8,615	2,855
1987	22,348	12,754	9,547	3,207

(1) הנתון מתייחס לחודש מרץ בכל שנה תקציבית.

לוח מס. 3 - נשים המקבלות דמי מזונות, לפי גיל
(מספרים מוחלטים, אחוזים וממוצעים)
1987-1976

גיל ממו	ג י ל (באחוזים)								סך הכל		שנה
	50+	49-45	44-40	39-35	34-30	29-25	24-20	עד 19	אחוזים	מספרים מוחלטים	
3.0	6.8	6.1	11.2	15.0	18.7	23.4	17.6	1.2	100.0	3,218	1976
4.0	6.8	7.6	12.8	15.3	20.3	23.6	12.7	0.9	100.0	3,393	1977
4.0	6.8	7.8	12.5	16.1	21.2	22.4	12.3	0.9	100.0	3,576	1978
4.5	6.6	8.7	12.7	16.5	21.7	23.1	10.1	0.6	100.0	3,646	1979
4.5	6.3	8.3	12.7	16.5	23.6	22.1	9.9	0.6	100.0	4,193	1980
4.5	6.0	8.1	12.7	17.0	24.2	21.5	10.0	0.5	100.0	5,084	1981
4.5	5.7	8.7	11.9	20.2	25.6	20.8	6.9	0.2	100.0	5,876	1982
4.0	5.0	7.9	10.9	19.5	26.0	21.6	8.7	0.4	100.0	6,163	1983
4.5	5.3	7.8	11.0	21.9	26.4	20.1	7.2	0.3	100.0	6,494	1984
4.5	5.0	7.3	11.2	23.0	26.1	19.9	7.2	0.3	100.0	7,494	1985
4.5	5.2	6.9	12.2	22.9	26.1	19.5	6.9	0.3	100.0	8,557	1986
5.0	5.6	6.8	14.4	24.1	25.4	17.9	5.6	0.2	100.0	9,220	1987

לוח מס. 4 - נשים המקבלות דמי מזונות, לפי מצב משפחתי
(מספרים מוחלטים ואחוזים)
1987-1976

שנה	מצב משפחתי (באחוזים)			סך הכל		
	אחר	נשואה שנית (1)	גרובה	נשואה לחייב או נפרדת	אחוזים	מספרים מוחלטים
1976	5.4	..	26.8	67.8	100.0	3,218
1977	4.1	..	32.0	63.7	100.0	3,393
1978	3.9	..	36.7	59.4	100.0	3,576
1979	3.7	..	40.3	55.9	100.0	3,646
1980	3.7	..	45.4	50.9	100.0	4,193
1981	3.8	..	45.4	50.8	100.0	5,084
1982	3.9	8.9	47.0	40.2	100.0	5,876
1983	4.0	9.4	47.6	39.0	100.0	6,163
1984	3.9	10.5	47.4	38.2	100.0	6,494
1985	3.9	10.9	47.8	37.4	100.0	7,494
1986	3.7	10.2	48.2	37.9	100.0	8,557
1987	3.8	10.4	50.1	35.7	100.0	9,220

(1) החל משנת 1982 עקב שינוי התשלום בתקנות לנשים "הנשואות שנית" הוחל בדיווח נפרד על קבוצה זו. עד מועד זה נכללו נשים אלה בקבוצת ה"גרובות".

ח מס. 5 - נשים המקבלות דמי מזונות, לפי יבשת מוצא
(מספרים מוחלטים ואחוזים)
1987 - 1976

מזה: יהודיות (באחוזים)				לא	יהודיות	(1) סך הכל	שנה
ישראל	אירופה- אמריקה	אסיה- אפריקה	סך הכל	יהודיות	מוחלטים	מספרים	
28.3	12.0	59.7	100.0	5.8	94.2	3,218	1976
28.9	12.2	58.9	100.0	5.9	94.1	3,393	1977
30.8	13.0	56.2	100.0	6.1	93.9	3,576	1978
32.7	13.2	54.0	100.0	5.5	94.4	3,646	1979
35.2	12.8	52.0	100.0	6.0	93.8	4,193	1980
36.2	13.3	50.5	100.0	5.5	94.3	5,084	1981
40.0	13.1	46.9	100.0	5.9	94.0	5,876	1982
42.3	12.8	44.9	100.0	6.2	93.8	6,163	1983
44.5	12.6	42.9	100.0	6.1	93.9	6,494	1984
46.7	12.4	40.9	100.0	5.8	94.2	7,494	1985
48.6	12.3	39.1	100.0	5.7	94.3	8,557	1986
50.4	11.6	38.0	100.0	5.8	94.2	9,220	1987

בסך הכל נכללו מי שתכונותיהן לא ידועות.

ח מס. 6 - נשים המקבלות דמי מזונות, לפי מספר ילדים
(מספרים מוחלטים, אחוזים וממוצעים)
1987 - 1976

מספר ילדים ממוצע	מספר ילדים (באחוזים)					סך הכל		שנה
	4+	3	2	1	ללא ילדים	אחוזים	מספרים מוחלטים	
2.3	18.3	15.5	28.9	34.7	2.6	100.0	3,218	1976
2.2	16.4	15.0	28.9	37.1	2.6	100.0	3,393	1977
2.1	14.8	14.6	28.7	39.5	2.3	100.0	3,576	1978
2.1	13.5	14.8	29.1	40.6	2.0	100.0	3,646	1979
2.1	12.8	15.3	29.3	41.1	1.5	100.0	4,193	1980
2.0	12.3	15.2	30.3	41.1	1.1	100.0	5,084	1981
2.0	11.3	15.2	30.9	41.9	0.7	100.0	5,876	1982
2.0	10.6	14.8	31.3	42.5	0.8	100.0	6,163	1983
2.1	10.3	15.1	32.4	41.4	0.8	100.0	6,494	1984
2.0	9.9	15.2	32.7	41.4	0.8	100.0	7,494	1985
2.0	9.3	15.0	32.8	42.2	0.7	100.0	8,557	1986
2.0	8.9	15.0	33.7	41.7	0.7	100.0	9,220	1987

לוח מס. 7 - נשים המקבלות דמי מזונות, לפי סוג הצמדה של פסק דין ולפי סוג בית
(מספרים מוחלטים ואחוזים)
מרץ 1988

סוג בית דין	סוגי הצמדה (באחוזים)				סך הכל (1)		מספרים מוחלטים	סך הכל (1)
	אחר	צמוד למדד	לא צמוד	באחוזים	אחוזים	מספרים מוחלטים		
3.8	48.3	45.9	2.0	100.0	100.0	9,547	סך הכל (1)	
3.8	77.2	17.0	2.0	100.0	58.6	5,593	רבני	
4.0	4.2	90.2	1.6	100.0	35.7	3,408	מחוזי	
1.5	26.1	67.9	4.5	100.0	4.9	464	שרעי	
9.7	7.3	73.2	9.8	100.0	0.4	41	אחר (2)	

(1) בסך הכל נכללו מי שתכונתיהם לא ידועות.
(2) כולל נוצרי, דרוזי ובית דין עליון.

לוח מס. 8 - נשים המקבלות דמי מזונות, לפי סוג תשלום
(מספרים מוחלטים ואחוזים)
1987 - 1976

שנה	סוג התשלום (באחוזים)		סך הכל (1)		מספרים מוחלטים	שנה
	פסקי דין	תקנות		אחוזים		
		בהפחתה	מלא			
71.6	8.1	20.2	100.0	3,218	1976	
78.0	9.0	13.0	100.0	3,393	1977	
79.4	8.2	11.9	100.0	3,576	1978	
86.2	5.4	8.5	100.0	3,646	1979	
92.8	2.8	4.4	100.0	4,193	1980	
88.8	4.8	6.4	100.0	5,084	1981	
85.9	9.6	4.5	100.0	5,876	1982	
90.2	6.2	3.5	100.0	6,163	1983	
88.2	8.4	3.4	100.0	6,494	1984	
88.9	7.0	4.1	100.0	7,494	1985	
84.0	10.2	5.8	100.0	8,557	1986	
82.3	11.2	6.5	100.0	9,220	1987	

(1) בסך הכל נכללו מי שתכונותיהם לא ידועות.

לוח מס. 9 - התשלום הממוצע לנשים המקבלות דמי מזונות, לפי סוג תשלום
1987-1976

נשים המקבלות לפי פסק-דין		נשים המקבלות לפי תקנות				סך כל הנשים המקבלות			נ ה
		ב ה פ ח ת ה		מ ל א					
כאחוז מהשכר הממוצע במשק	בשקלים לחודש (1)	כאחוז מהשכר הממוצע במשק	בשקלים לחודש (1)	כאחוז מהשכר הממוצע במשק	בשקלים לחודש (1)	% מקצבה ממוצעת לפי תקנות (2)	כאחוז מהשכר הממוצע במשק	בשקלים לחודש (1)	
19.8	62	18.2	57	34.5	108	67.7	23.0	72	197
17.2	80	19.6	91	32.3	150	59.5	19.6	91	197
14.6	110	15.9	120	31.8	240	54.7	16.4	124	197
13.0	193	17.3	257	33.4	497	45.7	14.9	222	197
14.5	513	19.7	699	40.2	1,422	41.2	16.2	575	198
15.9	1,297	19.9	1,620	41.8	3,405	43.6	17.5	1,421	198
16.3	3,125	18.6	3,521	41.7	7,905	44.5	18.1	3,424	198
16.1	8,051	20.0	10,037	41.7	20,906	41.7	17.4	8,711	198
16.2	41,645	19.4	49,903	43.0	110,573	39.5	17.0	43,683	198
18.0	139,706	25.8	199,832	52.6	407,158	37.6	19.8	152,957	198
17.4	198.2	21.7	246.4	45.8	520.7	44.1	19.6	222.3	198
16.9	248.0	20.3	298.5	41.8	615.0	46.6	18.8	276.9	198

החל מ-1986 הסכומים הם בשקלים חדשים. הקצבה הממוצעת לפי התקנות חושבה בהנחה, שכל הנשים המקבלות דמי מזונות קיבלו את השיעור שנקבע בתקנות.

מס. 10 - נשים המקבלות דמי מזונות, לפי גובה הקיצבה המשולמת בפועל ולפי סוג בית דין
מרץ 1988

גובה הקיצבה		סוג בית הדין
אחוז מהשכר הממוצע במשק	שקלים חדשים	
20.8	306.0	סך הכל
18.2	267.0	רבני
24.6	362.0	מחוזי
25.4	374.0	שערי
23.7	349.0	אחר

**לוח מס. 11 - נשים המקבלות דמי מזונות, לפי השתייכות לכוח העבודה
(מספרים מוחלטים ואחוזים)
1987-1976**

השתייכות לכוח העבודה (באחוזים)		סך הכל (1)		שנה
לא עובדת	עובדת (2)	אחוזים	מספרים מוחלטים	
78.7	21.3	100.0	3,218	1976
75.1	24.8	100.0	3,393	1977
73.3	26.4	100.0	3,576	1978
73.4	26.3	100.0	3,646	1979
68.5	31.5	100.0	4,193	1980
65.0	34.9	100.0	5,084	1981
62.5	36.6	100.0	5,876	1982
62.2	36.9	100.0	6,163	1983
62.2	37.8	100.0	6,494	1984
64.1	35.9	100.0	7,494	1985
63.8	36.2	100.0	8,557	1986
63.5	35.6	100.0	9,220	1987

(1) בסך הכל נכללו מי שתכונותיהן לא ידועות.

(2) כולל שכירות ועצמאיות (העצמאיות הן כאחוז אחד בלבד מכלל הנשים העובדות).

לוח מס. 12 - תשלום ממוצע לדמי מזונות, לפי השתייכות לכוח העבודה
1987-1976

לא עובדת		עובדת		סך הכל		שנה
כ- מהשכר הממוצע במשק	בשקלים לחודש (1)	כ- מהשכר הממוצע במשק	בשקלים לחודש (1)	כ- מהשכר הממוצע במשק	בשקלים לחודש (1)	
24.9	78	16.5	52	23.0	12	1976
20.7	96	16.4	76	19.6	91	1977
17.4	131	13.9	105	16.4	124	1978
15.8	236	12.4	184	14.9	222	1979
17.2	609	14.2	502	16.2	575	1980
20.0	1,627	15.5	1,263	17.5	1,421	1981
20.4	3,862	14.9	2,826	18.1	3,424	1982
18.6	9,317	15.3	7,665	17.4	8,711	1983
18.6	47,698	14.4	37,076	17.0	43,683	1984
21.2	163,824	17.3	133,553	19.8	152,957	1985
21.4	243.2	16.3	185.5	19.6	222.3	1986
21.0	308.6	15.6	230.1	18.8	276.9	1987

(1) החל מ-1986 הסכומים הם בשקלים חדשים.

לוח מס. 13 - גובה ההכנסה הכוללת של נשים עובדות מעבודה ומדמי מזונות
(מספרים מוחלטים ואחוזים)
1987

כאחוז מהשכר הממוצע במשק	בשקלים חדשים לחודש	סוג הכנסה
47.7	701.0	הכנסה מעבודה ודמי מזונות
32.0	470.9	הכנסה מעבודה
15.6	230.1	תשלום דמי מזונות

**לוח מס. 14 - נשים המקבלות דמי מזונות, לפי גובה הקיצבה המשולמת
(מספרים מוחלטים ואחוזים)
מרץ 1988**

קצבה חודש ממוצעת		מעל 40% מהשכר הממוצע במשק	40%-30% מהשכר הממוצע במשק	30%-20% מהשכר הממוצע במשק	20%-10% מהשכר הממוצע במשק	עד 10% מהשכר הממוצע במשק	סך הכל	
אחר מהש הממ במש	שקלים חדשים							
סך כל הנשים המקבלות דמי מזונות								
.8	306.0	647	1,154	2,015	3,236	2,495	9,547	מספרים מוחלטים
-	-	6.8	12.1	21.1	33.9	26.1	100.0	אחוזים
נשים עובדות								
.6	254.8	25	289	841	1,515	1,268	3,938	מספרים מוחלטים
-	-	0.6	7.3	21.4	38.5	32.2	100.0	אחוזים
נשים לא עובדות								
.0	342.0	622	865	1,174	1,721	1,227	5,609	מספרים מוחלטים
-	-	11.1	15.4	20.9	30.7	21.9	100.0	אחוזים
נשים שקיבלו תשלום לפי פסק דין								
.0	278.2	185	871	1,749	2,840	2,266	7,911	מספרים מוחלטים
-	-	2.3	11.0	22.1	35.9	28.7	100.0	אחוזים
נשים שקיבלו תשלום לפי תקנות - בשיעור מופחת								
.4	316.5	56	145	258	396	229	1,084	מספרים מוחלטים
-	-	5.2	13.4	23.8	36.5	21.1	100.0	אחוזים
נשים שקיבלו תשלום לפי תקנות - שיעור מלא								
.9	683.2	406	138	8	-	-	552	מספרים מוחלטים
-	-	73.6	25.0	1.4	-	-	100.0	אחוזים

לוח מס. 15 - התשלומים והתקבולים לדמי מזונות
1987-1975

ת ק ב ו ל י ם		תשלומים (1)	שנה
% מהתשלומים	מספרים מוחלטים (1)		
15.9	0.3	2.0	1975
26.0	0.7	2.7	1976
32.7	1.4	4.2	1977
49.3	2.7	5.4	1978
47.0	4.6	9.7	1979
38.3	11.5	30.0	1980
40.6	35.6	87.6	1981
43.8	105.0	240.0	1982
50.7	330.0	651.0	1983
47.9	1,652.9	3,451.0	1984
47.9	6,674.9	13,943.0	1985
53.6	12,243.3	22,824.3	1986
52.6	16,158.2	30,693.7	1987

(1) עד 1985 הסכומים הם במיליוני שקלים. ב-1986 וב-1987 הם באלפי שקלים חדשים.

